

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШІКІЛ

Олексій СТАСЕНКО

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

Анотація. У статті розкрито сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл; показано необхідність переосмислення мети та окремих підходів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи; доведена необхідність переходу від догматичного навчання до стимулювання творчої особистості, яка володіє оптимальними шляхами, засобами, формами і методами проведення позакласних занять з учнями загальноосвітніх шкіл.

Ключові слова: позакласна робота, підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

Постановка проблеми. Формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає нового змісту та пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки майбутнього вчителя, створення відповідного навчально-методичного забезпечення. В основі педагогічної майстерності вчителя фізичного виховання є знання предмету викладання («фізична культура») та його методики. Тому дуже важливо, щоб кожен студент усвідомив, що найважливішим у методиці є рівень індивідуальної майстерності педагога. Через його діяльність і віддзеркалюється в конкретних досягненнях учнів.

Сьогодні перед вчителем фізичної культури в школі стоїть проблема – організувати фізичне виховання процесом безперервної дії (навіть протягом такого короткого заняття, як заняття виховний цикл). Це означає, що вчитель не має права обмежувати свою діяльність окремими епізодичними заходами з фізичного виховання або лише час від часу залучати до процесу інших осіб. На порядок денний роботи вчителя час висуває питання про організацію виховання школярів як систему всезагального обов'язкового навчання основ здоров'я та фізичного виховання [7, С. 205].

Широко відомо і не викликає сумніву й те, що формуванням здорового способу життя школяра займається як сім'я, так і весь педагогічний колектив загальноосвітньої школи. Цілком зрозуміло, що студенти факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів – майбутні вчителі і від їх ставлення до цієї проблеми буде багато залежати від виховання здорового покоління [1, С. 11].

Питання вдосконалення методики викладання основ здоров'я і фізичної культури учнів загальноосвітньої школи стали предметом досліджень багатьох авторів, як українських, так і зарубіжних. Більшість праць присвячена підвищенню ефективності академічних занять і виконанню робіт із питань змісту, форм і методики організації позакласної фізкультурно-спортивної та спортивно-масової роботи з учнями. Тому цілеспрямоване поєднання уроку і позакласних занять, під час яких відбувається засвоєння основ фізичної культури та формування навичок організації самостійних занять фізичними вправами, забезпечить оптимального стану показників фізичного розвитку і рухової підготовленості учнів [6, С. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури має багатоаспектний характер висвітлення. Концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців фізичної культури розкрито в багатьох працях таких вчених: Е.С. Вільчковський, М.Я. Віленський, О.Д. Завалько, В.І. Завацький, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій та ін. Вдосконаленням методики підготовки

роботи в школі займається ряд вчених-педагогів, серед яких О.І. Бичук, О.П. Безкопильний, О.З. Леонов, Я.М. Ніфака, В.В. Шерета та ін.

Як зазначають деякі науковці, підготовка вчителя фізичної культури до здійснення позакласної роботи в школі, практично, не відображена у спеціальній літературі й те, що вона здійснюється без достатньої професійно-педагогічної спрямованості.

Посилення оздоровчої функції фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, що знаходить вияв:

- у нормативному відпрацюванні рухового режиму учнів майбутньої 12-річної школи;
- у введенні в усіх класах трьох уроків фізичної культури;
- забезпеченні диференційованого підходу до різних вікових груп школярів;
- створенні для кожної дитини здоров'язабезпечуючого навчального середовища,

що потребує модернізації процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах та спрямування його на формування творчої особистості, здатної виконувати роль координатора здоров'язберігаючої освіти.

Водночас у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл існує низка суперечностей: між вимогами суспільства до підготовки майбутніх учителів фізичної культури як координаторів здоров'язберігаючої освіти й недостатнім осмисленням і узагальненням цього процесу в педагогічній ауді; між масовістю підготовки майбутніх учителів фізичної культури та індивідуально-творчим характером їх професійної діяльності; між орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу у вищій школі та традиційним змістом, формами і методами підготовки майбутніх учителів [5].

Необхідність вирішення цих суперечностей потребує переосмислення мети, змісту й завдань підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог сучасної освіти.

Мета: з'ясувати готовність майбутніх вчителів фізичної культури до проведення позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії і практичній діяльності загальноосвітніх шкіл та вищих педагогічних навчальних закладів України.
2. Вивчити стан підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до позакласної роботи.
3. Сформувані пропозиції щодо підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до позакласної роботи.

Методи дослідження:

1. Аналіз та узагальнення літературних джерел з проблеми;
2. Соціологічні методи (анкетування);
3. Методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважається, що у визначенні підготовленості майбутнього вчителя фізичної культури до позакласної роботи важливими критеріями є відношення до майбутньої діяльності, сформованість педагогічного мислення та когнітивних здібностей, а загальним показником розвитку професійно-педагогічної культури особистості майбутнього вчителя виступає ступінь його різнобічної творчої активності.

У дослідженні дуже важливо дотримуватись думки Е.С. Вільчковського, який вважає, що важливе місце в моделі фахівця фізичного виховання посідає „визначення змісту й структури його професійної діяльності, обсяг виконуваних ним педагогічних функцій; рівень вимог до знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов'язків” [2, С. 305]. Вчений зазначає, що ефективність виконання педагогічних функцій (навчання і виховання) фахівця фізичного виховання „забезпечується плануванням роботи з фізичної культури, організацією системи фізичного виховання, контролем, обліком і оцінкою ефективної педагогічної діяльності” [2, С. 305].

Підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до позакласної діяльності забезпечувати: оволодіння навичками організації та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в школі; набуття навичок організації та проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в школі; оволодіння навичками організації та проведення занять у фізкультурно-оздоровчих гуртках; якісне проведення уроків та занять спеціальних медичних групах; оволодіння майбутніми вчителями практичними навичками щодо проведення методичної роботи: по-перше, щодо здійснення планування всієї діяльності позакласної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі; по-друге, навичками організаційно-методичної роботи з вчителями-предметниками та особливо вчителями початкових класів для надання методичної допомоги в організації та проведенні ними фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня школярів (фізкультхвилинка на загальноосвітньому уроці, учитель із предмету, години здоров'я – учитель-вихователь групи подовженого дня тощо); по-третьє, методичної роботи з учнями – щодо формування навичок самостійних занять.

У сучасній педагогічній літературі підкреслюється думка про те, що в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури важливо розвивати її складові. Одним із них є організаційний компонент професійної підготовки. Майстерність учителя фізичної культури виявляється в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями. Це означає те, що необхідно досконало володіти методами організаційно-навчально-тренувального процесу, вміти залучати дітей та молодь до систематичних занять фізичною культурою і спортом. У зв'язку з цим перед професійною освітою вчителів фізичної культури стоїть завдання, пов'язане з оволодінням майбутніми вчителями фізичної культури методами організації оздоровчої, фізкультурної та спортивної діяльності учнів (рис. 1).

Рис. 1. Структура організаційного компонента професійної підготовки вчителя фізичної культури

Вчитель фізичної культури покликаний організовувати різні напрямки діяльності учнів та молоді. Відомо, що за станом здоров'я, рівнем фізичного розвитку, характером участі в спортивній діяльності учні відрізняються. Це зумовлює необхідність підготовки вчителя до роботи з ними, здійснення індивідуального підходу до організації занять фізичною культурою і спортом.

На необхідність підготовки вчителя до проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми з різними фізичними можливостями вказував В.О. Сухомлинський. Він також зазначав, що під час медичного огляду всіх школярів розподіляють на три групи – загальнопідготовчу і спеціальну. Кожна група займається за окремою програмою, при цьому особливу увагу приділяють не тим, хто може досягти рекордних показників у змаганнях, а дітям з слабким здоров'ям (спеціальна група). Для них час від часу для кожної вікової групи складають комплекси коригувальної гімнастики. Слід наголосити на тому, щоб якнайбільше дітей перейшло із спеціальної групи до підготовчої, а потім до загальнопідготовчої. Цієї мети вдається досягти щодо всіх дітей, складність здоров'я яких пов'язана з фізичними особливостями.

нальними недоліками окремих органів або із перенесеними захворюваннями. Особливу увагу слід приділяти дітям, які мають органічні недоліки серця і системи кровообігу, центральної й периферичної нервової системи. Для цих дітей за участю лікаря складала комплекси вправ, які сприяють поступовому зміцненню їх здоров'я, час від часу ці вправи змінюються – відповідно до стану здоров'я дітей [8].

У професійній підготовці вчителя фізичної культури важливе місце посідає оволодіння методами організації занять із фізичного виховання в школі. Як зазначає М.Д. Зубалій, фізичне виховання – це спеціально організований процес, спрямований на зміцнення здоров'я і загартування організму людини, гармонійний розвиток її функцій і фізичних можливостей, формування важливих рухових здібностей, навичок та вмінь [4]. З метою організації фізичного виховання в школі вчитель фізичної культури покликаний ефективно використовувати в роботі з дітьми фізичні вправи (гімнастика, ігри, спорт, туризм), оздоровчі сили природи (сонце, повітря, вода, земля), гігієнічні фактори на уроках фізичної культури, фізкультурно-оздоровчих заняттях, а також у спортивно-масовій роботі.

Для забезпечення процесу спортивно-масової роботи учителю фізичної культури важливо оволодіти необхідними організаційними методами. Вони пов'язані, передусім, з організацією роботи спортивних секцій, позакласних занять учнів з масових і технічних видів спорту. Спортивне тренування має певні особливості і тому вчитель фізичної культури повинен проявляти індивідуальний підхід до спортивних тренувань вихованців, уміти визначати перспективні кроки у формуванні спортивної майстерності.

Отже, організаційний компонент професійної підготовки вчителів фізичної культури має певний зміст і спрямований на ефективне використання в роботі з дітьми різних методів організації фізкультурно-оздоровчої роботи, занять з фізичного виховання в школі, а також спортивного тренування в системі позашкільної освіти, діяльності дитячих та спортивних шкіл. Завдання вищих педагогічних навчальних закладів фізкультурного профілю полягає у тому, щоб забезпечити передачу майбутнім вчителям фізичної культури досвіду організації фізкультурної та спортивної роботи, спрямувати їх зусилля на оптимальне використання найрізноманітніших форм і методів фізичного виховання дітей та молоді [3].

З метою визначення сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл було опитано 50 студентів факультетів фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та Криворізького державного педагогічного університету, 62 викладачі цих навчальних закладів, а також 34 учителі фізичної культури міста Кіровограда та області.

Відповіді студентів щодо підготовленості до проведення навчальної, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в школі розподілились таким чином: готовими до проведення уроку з фізичної культури відчувають себе 38,8 % (51,5 % – частково; 9,7 % – не готові); до проведення занять з учнями спеціальних медичних груп відповідно готові 8,2 %, частково – 38,8 %; 53,0 % – не готові); до проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз готові 52,2 % (39,5 % – частково, 8,3 – не готові); до проведення рухливих перерв готові 44,0 % (44,1 – частково, 14,2 % – не готові); до проведення годин здоров'я готові 26,1 % (50,8 – частково, 23,1 % – не готові). Свою підготовленість до проведення позакласної роботи, зокрема фізкультурно-оздоровчих свят та змагань зазначають 19,4 % (50,7 % – частково, 29,9 % – не готові); до проведення гурткової та секційної роботи 34,3 % (53,0 – частково, 12,7 – не готові).

Отже, аналіз відповідей студентів свідчить, що вони вважають себе найбільше підготовленими до проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз (52,2 %), рухливих перерв (44,1 %), проведення уроку (38,8 %), роботи в шкільних спортивних гуртках (34,3 %), до годин здоров'я (26,1 %), проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів (19,4 %), а найменше підготовленість відчувають до роботи з учнями спеціальних медичних груп (8,2 %).

Відповіді викладачів щодо проведення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до навчальної роботи в школі розподілились таким чином: здійснюють підготовку до

уроку фізичної культури 85,3 % викладачів (10,3 % – частково, 4,4 % – не здійснюють), заняття зі спеціальними медичними групами готують 17,6 % викладачів (32,4 % – частково, 39,8 % – не готують). Здійснення підготовки до проведення позакласної роботи, зокрема фізкультурно-оздоровчих свят та змагань забезпечують 35,2 % викладачів (39,8 % – частково, 20,0 % – не забезпечують); підготовку до проведення гурткової та секційної роботи здійснюють 45,6 % викладачів (41,2 % – частково, 13,2 % – не здійснюють). Забезпечують підготовку студентів до проведення виховної роботи з формування всебічно розвинутої особистості 39,8 % викладачів (41,2 % – частково, 7,4 % – не забезпечують). Підготовку студентів до виконання роботи в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюють 76,5 % викладачів (39,8 % – частково, 7,4 % – не забезпечують).

Дані опитування вчителів фізичної культури свідчать, що 67,4 % вчителів вважають свою професійною підготовкою у вищих навчальних закладах. На їх думку, недостатньо розвинулися насамперед, педагогічні уміння (88,9% вчителів).

Найбільші труднощі у молодих вчителів викликають такі форми організації педагогічної роботи: проведення уроку фізичної культури – 74,4 %, проведення фізкультурно-оздоровчих заходів – 51,2 %, тоді як проведення секційних занять з різних видів спорту найбільш проблемне лише для 16,3 % опитуваних.

При плануванні роботи найбільші труднощі у молодих вчителів викликає розробка тематичного плану – 67,4 %, підготовка конспектів уроків – 53,5 %, плану-календаря фізкультурно-оздоровчих заходів – 37,0 %. Також вчителі відзначають недостатню сформованість таких навичок: проводити урок – 76,7 %, готувати навчальну документацію – 58,1 %, працювати з учнями – 37,2 %. Під час проведення занять з фізичної культури молоді вчителі відчувають переважно недоліки із методичної підготовки, що зауважують 86,1 % респондентів.

Аналіз відповідей підтвердив важливість та необхідність для роботи вчителів фізичної культури навчально-методичного забезпечення, на що вказують 88,4 % опитуваних.

Висновки

1. В сучасних умовах стан професійної підготовки майбутнього вчителя до виконання роботи з учнями загальноосвітньої школи характеризується недостатньою реалізацією навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів психолого-педагогічних умов до активного засвоєння теоретичних знань й практичних умінь з фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової роботи та реалізації особистісно орієнтованих розвивальних форм взаємодії в системі „викладач-студент”; відчувається нагальна потреба навчально-методичного забезпечення як для студентів, так і для вчителів фізичної культури.

2. Аналіз стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів свідчить про те, що існує певна розривність між роботою викладачів щодо здійснення підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до зазначеної діяльності та результатами цієї роботи.

3. Аналіз результатів констатуючого експерименту свідчить, що вищі педагогічні навчальні заклади, які готують майбутніх вчителів фізичної культури мають потенціал для їх якісної підготовки до позакласної роботи.

4. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні вищі педагогічні навчальні заклади усіх рівнів акредитації повинні оновити зміст професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, має забезпечувати: набуття навичок викладача-організатора фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітній школі, оволодіння навичками організації та проведення занять у фізкультурних гуртках; якісне проведення уроків та занять зі спеціальними медичними групами; набуття навичок викладача-організатора спортивно-масових заходів і змагань в школі; оволодіння майбутніми вчителями практичними вміннями щодо проведення методичної роботи з іншими вчителями-предметниками, особливо з учителями початкових класів для надання методичної допомоги в організації та проведенні ними фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня школярів (фізкультхвилинка на загальних уроках – вчитель-організатор, години здоров'я – вчитель-вихователь групи подовженого дня), б) з учнями – здійснення навичок самостійних занять (фізкультпаузи, активний відпочинок, застосування

складання режиму дня, складання та виконання комплексів ранкової гімнастики). У процесі дослідження ми дійшли висновку, що сформованість певного рівня підготовленості майбутнього вчителя до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи зумовлюють такі фактори, як активне засвоєння теоретичних знань і практичних та методичних умінь з фізкультурно-оздоровчої й спортивно-масової роботи в процесі особистісно-орієнтованої розв'язальної взаємодії в системі „викладач-студент”. Крім того, професійна підготовка студентів повинна розглядатись як цілісний процес керування розвитком творчої особистості майбутнього вчителя.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у розробці найбільш доцільних форм і методів професійної підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх учителів фізичної культури.

Список літератури

1. Виленский М. Я. Формирование потребности в физическом самосовершенствовании у будущих учителей: Методическое письмо/ М. Виленский, А. Внуков А/ – М.: Наука, 1982. – 21 с.
2. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: Збірник наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – С. 301 – 309.
3. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: дис. ... канд. пед наук: 13.00.04 / Демінська Лариса Олексіївна – Л., 2004. – 178 с.
4. Зубалій М. Д., Закопайло С. Г. Складові здорового способу життя / М. Зубалій, С. Закопайло / Завуч. – 2000. – С. 14 – 18.
5. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти”/ Л. І. Іванова. – Київ, 2007. – 22 с.
6. Леонов О. З. Шляхи підвищення ефективності позакласної роботи з фізичного виховання на сучасному етапі його вдосконалення // Фізичне виховання в школі. – 2000. – № 3. – С. 21 – 24.
7. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. /Б. Шиян/ Ч. 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.
8. Шеремет Б. Г. Оцінка рівня сформованості інтересу до систематичних занять фізичною культурою /Б. Шеремет/ Наука і освіта. – 1998. – № 3. – С. 49 – 53.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЕ С УЧЕНИКАМИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Алексей СТАСЕНКО

*Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко*

Аннотация. В статье раскрыто современное состояние подготовки будущих учителей физической культуры к проведению внеклассной работы с учениками общеобразовательных школ, показана необходимость переосмысления цели и отдельных подходов в процессе

профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к внеклассной работе; подчеркнута необходимость перехода от догматического обучения к саморазвитию творческой личности, которая владеет средствами, формами и методикой проведения внеклассных занятий с учениками общеобразовательных школ.

Ключевые слова: внеклассная работа, подготовка будущих учителей физической культуры.

MODERN STATE OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHER'S TRAINING WITH SECONDARY SCHOOL PUPILS IN OUT-OF-SCHOOL HOURS

Aleksey STASENKO

*Volodymyr Vynnychenko
Kirovograd State Pedagogical University*

Abstract. This article describes the modern state of future physical education teacher training with secondary school pupils in out-of-school hours; depicts the necessity of purpose orientation and some ways of approaches on the process of physical education teacher's professional training in out-of-school hours; has been proved the necessity of dogmatic education transferring to creative person self-education, who knows optimal ways, form and conducting methods with secondary school pupils in out-of-school hours.

Key words: out-of-school hours; future physical education teacher's training.